

Solidaritat a través de la càmera envers els oprimits

Javier Bauluz, premi Pulitzer, creu en el compromís del fotoperiodisme

Aquesta és la fotografia més coneguda de la sèrie sobre Ruanda amb què Javier Bauluz ha guanyat el premi Pulitzer de fotografia 1995. És fins ara l'únic fotògraf de l'Estat espanyol que ha obtingut aquest premi, el més prestigiós en el món de la fotografia de reportatge. La fotografia mostra una mare moribunda i el seu fill plorant, cridant, intentant mamar del seu pit per menjar. "Molta gent es pregunta", diu Bauluz, "com es pot fer una fotografia d'algú que té problemes en comptes d'ajudar-lo. Però no s'adonen que en la seva situació hi ha cinc-cents mil éssers al seu voltant i que ets totalment impotent".

—Paco Luis del Pino—

Javier Bauluz té l'extraordinària qualitat de poder fotografiar la violència i viure entre l'horror sense perdre ni un àtom de sensibilitat. Al contrari, l'únic premi Pulitzer espanyol de fotografia és cada dia més receptiu envers la injustícia i el dolor. Aquest asturià de trenta-cinc anys, que s'estima els nens i els que lluiten per la dignitat, només plora quan ha fet aquella foto que ens colpeja l'ànima i que ens travessa el cervell.

—"No sols m'interessa fotografiar el sofriment, sinó també la gent que lluita contra aquest sofriment"—

— Què l'interessa més com a fotoperiodista?

— El meu interès personal se centra a intentar fotografiar la gent que lluita per amor a la seva terra, a la seva llibertat, a la seva dignitat i a la seva història. Hi ha gent que m'identifica com "el fotògraf del dolor, de l'horror". Però jo vaig més enllà d'això; no sols m'interessa fotografiar el sofriment, sinó també la gent que lluita contra aquest sofriment. És, per exemple, el que vaig trobar a Ruanda amb Metges sense Fronteres (MSF).

— Si una foto no és prou bona és perquè el fotògraf potser no es troba suficientment a prop de l'objectiu, com deia Capa?

— Jo crec que no ho deia només en un sentit físic, sinó que, si tu no t'identifiques, no sents, no vius d'alguna manera el que estàs fotografiant, aquella foto mai no serà prou bona. Jo el que intento reflectir, en tot cas —i poca gent en fa aquesta lectura—, és l'amor. A través del dolor, mitjançant la lluita o el valor, o de moltes altres maneres; però en realitat és l'amor.

— Com s'aconsegueix una foto i com se la fa arribar al seu destí?

— Fer la foto és un 25 per cent; la resta es divideix entre sortir d'allà amb ella i aconseguir trametre-la. A Sarajevo, per exemple, la dificultat era aconseguir aigua, que no entrés una granada per la finestra, que funcionés un transmissor, que la línia telefònica no s'interrompés a mig camí, que hi hagués electricitat perquè tot funcionés, o bé que al generador no se li esgotés la gasolina a la meitat de l'operació, i un llarg etcètera. A més a més, amb una temperatura de cinc graus sota zero a l'oficina, havies d'evitar quedar-te glaçat.

— Davant tantes dificultats, el *free lance* ha d'estar ben pagat?

— No. Per una "foto ben pagada" pots cobrar entre deu mil i quinze mil pessetes, en el millor dels casos; però si treballes per a una agència, aquesta se'n queda un cinquanta per cent. Els independents tenim el triple de feina: fer la foto, vendre-la i intentar cobrar-la. A més, moltes agències no posen el nom del fotògraf quan publiquen la foto, la signen com a agència.

— Existeix la censura?

A l'esquerra, a dalt, soldats de l'Armija bosniana en la defensa de Sarajevo. A sota, guerrillers d'El Salvador (1989). A la dreta, a dalt, familiars de desperaguts a Xile (1988). A sota, soldats israelians colpegen un palestí (1988).

Javier Bauluz, preparant el muntatge d'una exposició de fotografies.

— El fotògraf no és qui domina els diaris, perquè hi ha un editor que selecciona les fotos. Procures colar el que pots, però, per desgràcia, en general no tenim cap control sobre les fotos que es publiquen.

— Però aquesta censura no depèn de l'impacte de les fotos?

— A l'opinió pública li pot semblar que ha vist imatges terrorífiques, però no ha vist res! Nosaltres mateixos ens hem hagut d'autocensurar d'alguna manera: hi havia fotos tan fortes, que sabíem que no ens les publicarien ni els diaris ni les agències, perquè les jutjarien extremadament dures per a l'estómac. He presenciat i he fotografiat escenes tan esfereïdores com les dels cadàvers de sis nens, a Sarajevo, morts per una granada sèrbia, un dels quals tenia el cap tallat i girat. I això no és una qüestió de sang; és alguna cosa més, és esgarriós.

— Per fotografiar imatges d'aquesta mena s'ha de tenir un estómac molt fort, oi?

— A mi la sang no m'impresiona ni em produeix repulsió; igualment, a aquestes altures l'horror en si mateix d'algú destrossat tampoc m'espanta. Però el que sí que m'abat és l'avi del nen que acaben de matar que em pregunta què collons fem; i que em diu com és possible que els mitjans de comunicació de tot Europa i de tot el món vegin com li maten el nét i no hi facin res. En aquest moment sí que necessites estómac per afrontar-ho, això.

— Creu en l'objectivitat?

— La veritat, no es pot ser neutral.

L'objectivitat i la neutralitat són una estupidesa, tal com ens les volen plantejar i com han fet en el cas de Bòsnia. La veritat és ser rigorós amb el que passa i explicar-ho. No pots mantenir una falsa neutralitat quan el rigorós és dir que uns violen, que tenen franc tiradors, que maten nens, i que els altres, que també tenen franc tiradors, ho fan igualment. A part del periodisme, és

tremenda la ceguesa de molta gent d'esquerra que no ha volgut veure que els assassins poden ser de tots els colors; i que fins i tot ha confós els serbis amb el socialisme pur.

— Estava preparat per al que va trobar a Ruanda?

— Un cop més, la realitat va superar el que imaginava trobar en aterrar a Goma, quan m'hi va enviar Associated Press (AP). Al principi hi vaig anar per dues setmanes, que després es van perllongar. Vaig veure cents de milers d'éssers, que podrien ser humans, deambulant com formigues i buscant aigua i alguna cosa per menjar; no tenien vida als ulls. Les vores del camí estaven plenes de centenars de mantes i d'estorettes enrotllades: eren els morts del dia. Vaig canviar d'època; em sentia transportat a una ciutat medieval arrasada per la pesta.

— Tanmateix va complir, i juntament amb els seus tres col·legues d'AP va rebre el premi Pulitzer per les seves fotos...

— Hi vaig ser sis setmanes. I allà vaig vincular-me més personalment amb MSF, per la seva efectivitat en la lluita contra el sofriment. Cada dia que sorties d'un indret contemplaves un miler de persones tirades en un racó del camí, sense aigua, ni res de res, i l'endemà tornaves a passar per allà i hi trobaves la tenda de MSF, un dipòsit d'aigua i assistència mèdica. Era impressionant! De les fotos que vaig fer, la més coneguda mostra una mare moribunda i el seu fill plorant, cridant, intentant mamar del seu pit per menjar. Molta gent es pregunta com es pot fer una fotografia d'algú així en comptes d'ajudar-lo. Però no s'adonen que en la seva situació hi ha cinc-cents mil éssers més al seu voltant, i que ets totalment impotent. En aquest cas concret, vaig quedar-me quatre dies en aquell lloc per portar-los alguna cosa per menjar i beure; al cinquè dia havien desaparegut.

— Li va deixar seqüeles aquell horror?

— Va succeir allò que no m'havia passat mai: va destruir les meves defenses. Després d'aquelles sis setmanes a Ruanda, vaig estar sis mesos totalment deprimat. Només vaig desfer-me de la depressió quan vaig anar a Chiapas per cobrir una altra història i vaig acabar col·laborant amb MSF.

— Per què Chiapas?

— El que em va impulsar a anar a Chiapas va ser sentir un matí per la ràdio un zapatista dient que 60.000 soldats entraven a les selves i la frase "No ens deixin sols!". Escolto això i tot seguit agafo les càmeres i roba i aconseguixo un vol. En vint-i-quatre hores em planto a Chiapas. Hi vaig estar fent fotos pel meu compte, com sempre. Després d'un mes d'intentar trencar l'hermetisme i guanyar-me la impossible confiança dels indígenes, vaig trobar per casualitat un grup francès de MSF, i els vaig comentar que havia estat a Ruanda i que havia donat les fotos de l'exposició i el llibre a l'ONG. M'hi ofereixo i començo a col·laborar amb ells.

— Deixa la càmera i exerceix de logista?

— És més satisfactori, a curt termini, és clar. El problema era que poblats sencers havien anat a la selva fugint de l'exèrcit, i s'hi amagaven

— "El que m'impresiona no és la sang, sinó l'avi del nen que acaben de matar preguntant-me per què no fem res per evitar-ho" —

nombrosos nens, dones embarassades i gent gran... Els hi faltava menjar, mantes i medicines; a més, era molt difícil arribar fins a ells, perquè no volien, per raons de seguretat, que se sabés on eren, i tampoc era gens fàcil creuar les línies de l'exèrcit. El que vaig fer va ser intentar ajudar MSF, com a logista, per introduir l'ajuda mèdica i de supervivència a la zona. Juntament amb els quatre metges de l'equip, vaig passar dos mesos magnífics, i si no m'arriben a atorgar el malaiit Pulitzer havia pensat estar-m'hi sis mesos més.

— S'ha dit que la notícia del Pulitzer la va rebre a la selva lacandona.

— No va ser així. Jo m'havia arribat a Guatemala per renovar la Visa, i de tornada a Mèxic, quan baixava de l'avió em van cridar pels altaveus de l'aeroport. Vaig anar a informació tremolant. Em pensava que volien detenir-me, ja que la repressió també funciona així: la policia d'immigració t'expulsa del país. Va resultar que eren companys de MSF, que van comunicar-me que havia guanyat el Pulitzer. Vaig creure que es tractava d'una broma, que m'estaven prenent el pèl. De fet, jo no m'havia presentat al premi: un dia els d'AP van telefonar-me a casa per dir-me que presentarien unes fotos meves al Pulitzer.

“Doncs aviseu-me, si guanyo”, vaig constestar-los, fent broma. I de sobte, aquí el tens; semblava que tothom ho sabia menys jo.

— Deu haver sentit una certa satisfacció, amb aquest guardó...

— En absolut. No penso pas que les meves

fotos siguin més maques ara que abans. Sabien el que jo havia fet a Ruanda. I que uns senyors X diguin que aquestes fotos són molt bones i boniques em sembla bé; però jo ja sé el que eren.

— No obstant això, s'ha de considerar que no tothom guanya el Pulitzer.

— El Pulitzer tant me fa. Però l'estic aprofitant per posar veu a les meves fotos. És curiós que ara dic el que penso i sento. I resulta que no només em deixen dir-ho, sinó que hi ha gent que creu el que dic. I això és molt més important que les setanta mil pessetes, encara que la gent pensi que són els quaranta milions del Nobel. La filosofia del Pulitzer no és econòmica, sinó de prestigi professional, com el segell de garantia o el control de qualitat.

— Fa poc temps que ha exposat a Barcelona fotografies de Bòsnia. Quins plans té, ara?

— Personalment, el que vull és anar a Sarajevo un altre cop i sense que em disparin, ni a mi ni als nens amics meus que hi tinc. I entre d'altres coses, vull comprovar si encara són vius. Vull tornar a fer una abraçada a l'Amela, que té deu anys, i a una altra de les meves “xicotes”, una iaia de 76 anys, i a la Leila, de quinze anys, que vaig conèixer a l'Hospital de Sarajevo, ferida en una cama per un franc tirador. I és que més terrible que veure morir un nen és que el coneguis, que ell et conegui, establir una relació amb ell i, al final, haver de deixar-lo allà. ●

Cronologia d'un Pulitzer

Els quinze anys d'ofici de Javier Bauluz estan sintetitzats en dues frases, de Maruja Torres i de Manuel Leguineche. Per a la primera, Bauluz és “un franc tirador del reporterisme gràfic que treballa des de la seva independència, segons el seu cor”. Per la seva banda, Leguineche diu que “l'ull de Bauluz és un caçador solidari”.

Tot va començar quan als seus vint-i-un anys Javier Bauluz de la Iglesia es trobava a Londres amb el propòsit d'aprendre anglès i va acabar aprenent italià, mentre rentava plats. Aquell any, 1981, va ser decisiu a la seva vida, quan amb una càmera prestada va captar les seves primeres instantànies durant una manifestació a Hyde Park. Després de revelar el carret s'adonà de quina era la seva vocació.

Va aprendre fotografia de manera autodidacta, i començà a ser testimoni de tot tipus de conflictes socials amb una càmera prestada. Després de viatjar pel Marroc, durant les revoltes del Rif, tornà a Astúries, on va cobrir les violentes protestes a les conques mineres el 1984, i més tard les manifestacions contra la reconversió naval a Gijón. Va publicar la seva primera foto al març del 82 a *Diario 16*: era la imatge d'un policia a punt de disparar contra la gent durant els carnivals al poble madrileny de Malasaña. Amb la seva càmera va recórrer Espanya, el Marroc, Xile, el Perú, Guatemala, El Salvador, Nicaragua, Israel, Panamà, Costa Rica,

Ruanda, Bòsnia, el Sàhara, Berlín i Chiapas, on col·labora amb Metges sense Fronteres en tasques humanitàries com a logista.

La seves fotografies es publiquen des del 1986 a *The New York Times*, *The Washington Post*, *Time*, *The Independent*, *Libération*, *Der Spiegel*, *Newsweek*, *Cambio 16*, *Diario 16*, *Interviu*, *Tiempo*, *Geo*, etcètera. També, en el decurs dels anys 1986, 1987 i 1988, les seves fotografies van ser seleccionades per al llibre i exposició *Foto-Press*. Al 1989 guanyà el seu primer premi a Espanya, per les seves imatges de la *intifada* palestina. Un any després aconseguí el segon guardó Foto-Press, per la seva obra “Las cuatro caras de la guerra”, crònica gràfica del conflicte d'El Salvador. També ha elaborat dos llibres, *Sombras en combate*, una recopilació de treballs que abasta des de Palestina fins a El Salvador, i *El amor en los tiempos del cólera*, que va lliurar juntament amb les fotografies a l'esmentada ONG per al seu treball de Ruanda. Ha estat corresponsal gràfic dels diaris *Libération*, *La Voz de Asturias* i *El País*, i de les agències Gamma, Staf, Reuter i AP. A més de Bauluz, van rebre el premi Pulitzer els fotògrafs de l'agència Associated Press Jean Marie Bouju, Karsten Thielker i Jacqueline Artz, al mes d'abril de 1995, per la cobertura gràfica de l'epidèmia de còlera declarada en el transcurs de la guerra de Ruanda, el 1994. ●